

DE KROKODILLENTRANEN VAN JEUGDZORG NEDERLAND

HOE ABOUTALEB IN ÉÉN INTERVIEW EEN HELE SECTOR TEGEN ZICH IN HET HARNAS JOEG

Krijn ten Hove

Soms zegt een interview¹ meer door wat erin wordt verhuld dan door wat er letterlijk wordt uitgesproken. Het gesprek dat Jeugdzorg Nederland-voorzitter Ahmed Aboutaleb vorige week zondag bij WNL voerde, is daarvan een schoolvoorbeeld. Op het eerste gehoor klinkt het als een ferme systeemanalyse. Een bestuurder die orde op zaken wil stellen. Iemand die durft te benoemen dat het huidige jeugdzorgstelsel te groot, te duur, te risicomidend en te weinig effectief is geworden. Iemand ook die de moed heeft te zeggen dat het zo niet langer kan.

Maar wie beter luistert, en met name hoort wat er niet en tussen de regels door wordt gezegd, hoort echter iets anders. Dan klinkt er geen brede, eerlijke analyse van een ontspoord stelsel, ook geen sector brede visie, maar een branchepolitieke interventie ten faveure van de eigen leden. Dan hoor je een voorzitter die de problemen van de jeugdzorg probeert te herdefiniëren op een manier die zijn eigen achterban ontziet en de schuld zoveel mogelijk buiten het eigen huis en familie legt. Dan hoor je geen ordening, maar afleiding. Geen zelfonderzoek, maar externalisering. En misschien nog wel het meest opvallend: een voorzitter van een brancheorganisatie die het voor elkaar krijgt om in enkele minuten tijd duizenden aanbieders en tienduizenden professionals buiten zijn eigen kring impliciet verdacht te maken of, zoals een professional mij deze week zei, voor een in volle vaart aanstormende trein te gooien.

Dat juist dát zoveel losmaakte, is dan ook niet vreemd. Sinds het interview kwamen uit allerlei hoeken tientallen reacties binnen met woorden als verbijstering, ongeloof, woede, grensoverschrijdend, onwaardig, onacceptabel. Dat is niet zomaar gekrenkte trots van concurrenten of een tik op de vingers van mensen die zichzelf aangesproken voelen. Het is met name de reactie op een fundamenteel onzuiver verhaal. Want wie de redenering van Aboutaleb rustig ontleedt, stuit op een reeks logische, bestuurlijke en morele breuken die te groot zijn om te negeren.

De eerste breuk zit in de cijfers en in wat die cijfers impliceren. Aboutaleb zegt in het interview dat Jeugdzorg Nederland 120 leden heeft. Dat zijn volgens hem gecertificeerde instellingen, niet op winst gerichte organisaties, kortom de serieuze en verantwoordelijke spelers. Daarnaast noemt hij een veld van achtduizend tot mogelijk twaalfduizend andere aanbieders. Dat is al een opmerkelijke bandbreedte voor iemand die zo stellig wil ingrijpen in een sector en daarbij niet weet wat de aantallen zijn (De IGJ stelt in haar rapportages consequent vast dat het aantal aanbieders rond de 8.000 ligt – KtH). Maar nog opvallender wordt het als daar de door Jeugdzorg Nederland zelf geclaimde positie naast wordt gelegd: de organisatie zegt dat haar leden samen 80 procent van de jeugdzorg leveren.

Wie die twee dingen naast elkaar zet, kan eigenlijk maar tot één conclusie komen: dan is Jeugdzorg Nederland niet de lijdende partij in een ontregelde markt, maar de dominante partij binnen die markt. Wie 80 procent van een sector bedient, kan nooit het slachtoffer zijn van marktwerking, maar bepaalt in belangrijke mate zelf hoe die markt eruitziet, hoe de verhoudingen liggen, welke normen gelden en hoe het beeld van die sector naar buiten wordt gebracht. Dan kun je niet geloofwaardig doen alsof het echte probleem vooral “de rest” is.

Sterker nog: als de leden van Jeugdzorg Nederland inderdaad vooral actief zijn in het zware, gedwongen en specialistische deel van het stelsel, dan is het zelfs aannemelijk dat zij niet alleen een enorm deel van het cliëntenvolume bedienen, maar ook een nog groter deel van het beschikbare budget absorberen. Zware zorg is immers duur. Gecertificeerde instellingen, gesloten en open residentiële plaatsen, complexe trajecten en intensieve veiligheidsketens trekken disproportioneel veel middelen naar zich toe. Als Jeugdzorg Nederland

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=guovKZSAGcg>

werkelijk 80 procent van de jeugdzorg voor zijn rekening neemt en daarbij overwegend in de zwaarste segmenten opereert, dan ligt het voor de hand dat de aangesloten organisaties niet 80, maar mogelijk 90 tot 95 procent van het totale omzetvolume aan zich binden.

En dán wordt het verhaal van de “ontspoorde markt” ineens wel heel vreemd. Want wat is die markt dan eigenlijk nog? Dan blijft er voor de duizenden niet bij Jeugdzorg Nederland aangesloten aanbieders een relatief klein deel van cliënten en budget over. Als er in Nederland grofweg 440.000 minderjarigen een vorm van jeugdhulp ontvangen en Jeugdzorg Nederland zegt 80 procent van die jeugdzorg te leveren, dan gaat het resterende deel over ongeveer 88.000 kinderen. Verdeel dat over 7.880, 11.880 of ergens daartussenin liggende aantallen aanbieders, en het gemiddelde aantal cliënten per aanbieder wordt ineens absurd laag. Dan praat je over organisaties die gemiddeld op jaarbasis slechts een handvol tot enkele tientallen kinderen zouden bedienen. Dat is geen monsterlijke, alles verslindende markt. Dat is eerder een gefragmenteerde periferie rond een uiterst dominante kern.

Juist daarom klinkt het slachtofferverhaal van Jeugdzorg Nederland zo ongeloofwaardig. Wie zó groot is, kan niet met droge ogen doen alsof hij wordt belaagd door een oncontroleerbare buitenwereld. Wie zó'n marktaandeel heeft, moet vooral uitleggen waarom hij er ondanks die dominantie niet in slaagt om kwaliteit, veiligheid, professionaliteit en publieke legitimiteit op orde te brengen. Dan verschuift de vraag van “hoe beschermen we de sector tegen de markt?” naar “hoe is het mogelijk dat de dominante partij in deze sector zich nog steeds presenteert als toeschouwer bij het eigen falen?”

Die verschuiving wordt nog pregnanter door de morele tegenstelling die Aboutaleb in het interview neerzet. Aan het slot zegt hij het glashelder: zijn 120 leden zijn gecertificeerde instellingen, alles daarboven zit “in de commercie” en is “bijna altijd gericht op het maken van winst”. Zijn eigen leden zijn dat niet. Het is de hardste en gevaarlijkste zin uit het hele gesprek. Want met die ene formulering gebeurt er van alles tegelijk.

Allereerst worden duizenden aanbieders buiten de eigen vereniging op één hoop gegooid. Alsof zij in essentie dezelfde categorie vormen. Alsof een kleinschalige aanbieder, een gespecialiseerde zorgverlener, een zelfstandige professional, een gezinshuis, een particuliere behandelsetting en een commerciële keten allemaal onder exact hetzelfde morele oordeel vallen. Vervolgens wordt aan die hele buitenwereld een motief toegeschreven: winst. En niet slechts als bedrijfsmatig gegeven, maar als drijvende kracht achter hun handelen. Daarna wordt daar impliciet een moreel oordeel aan gekoppeld: winstgerichtheid schuurt met kwaliteit en met goede zorg. En tenslotte positioneert Aboutaleb zijn eigen leden als de zuivere tegenpool daarvan: niet op winst gericht, en dus moreel superieur.

Maar hoe groot kan die winst zijn bij die duizenden aanbieders die het moeten doen met slechts 20% van de markt en wellicht maar 5% van de omzet? De uitspraken van Aboutaleb zijn dan ook een buitengewoon geraffineerde maar ook buitengewoon oneerlijke redenering. Want nergens onderbouwt hij dat de kwaliteit van zorg volgt uit de vraag of een organisatie een winstoogmerk heeft. Nog minder onderbouwt hij dat organisaties zonder winstoogmerk per definitie veiliger, zorgvuldiger of menselijker zouden handelen. En daar wringt het misschien nog wel het meest. Juist de afgelopen jaren kwamen de grote schandalen in de jeugdzorg niet zelden aan het licht bij grote, gevestigde, erkende en niet zelden door de overheid gefinancierde organisaties. Vlaardingen speelde zich niet af bij een obscuur eenpittertje in de marge. Woodbrookers was geen exotische cowboytent buiten beeld. De ZIKOS-problematiek ontstond niet bij een losse hobbyonderneming van iemand die zijn hypotheek wilde afbetalen. Ook de terugkerende signalen over onveiligheid in gezinshuizen, structureel falend toezicht, vrijheidsbeperking, onvoldoende gekwalificeerd personeel en schadelijke cultuur zaten geregeld binnen of rondom het gevestigde veld.

WAAROM HET "IK MOET MIJN HYPOTHEEK AFBETALEN, DAN BEGIN IK ZOIETS" FRAME PURE RETORIEK IS.

Met één achteloze opmerking maakte Aboutaleb in het interview duidelijk hoe laatdunkend hij naar de rest van de sector kijkt. Zijn suggestie was dat iemand die "niks te doen heeft" en de hypotheek moet afbetalen, morgen wel even een jeugdzorgaanbieder kan beginnen. Dat klinkt lekker voor de bühne, maar het is bezijden de werkelijkheid. Wie jeugdhulp wil aanbieden, moet zich vóór de start melden als nieuwe zorg- en/of jeugdhulpaanbieder. Daarnaast gelden kwaliteitseisen uit de Jeugdwet en het kwaliteitskader, waaronder de norm van verantwoorde werktoedeling: organisaties moeten ervoor zorgen dat de juiste professional op de juiste taak wordt ingezet, met passende kennis, kunde en ervaring. Het beeld dat je zomaar even een jeugdzorgorganisatie uit de grond stampst omdat je financieel gewin zoekt, is dus geen serieuze beschrijving van de sector, maar een karikatuur.

Daar komt bij dat Aboutaleb ook op het niveau van professionals de werkelijkheid versimpelt. Het is waar dat vakbekwaamheid in deze sector niet vrijblijvend is: SKJ-(her)registratie vraagt om aantoonbare werkervaring, deskundigheidsbevordering en reflectie. Maar het is óók waar dat niet iedere taak in het jeugddomein per definitie door een SKJ-geregistreerde professional hoeft te worden uitgevoerd; ook dat is geregeld via de norm van verantwoorde werktoedeling. Juist daarom is zijn frame zo misleidend. Niet omdat er geen problemen bestaan in de sector, maar omdat hij duizenden aanbieders en vakmensen buiten zijn eigen vereniging neerzet als een soort opportunistische buitenwereld, terwijl de formele werkelijkheid laat zien dat deze sector allang is omgeven door meldplichten, kwaliteitsnormen en professionele eisen. Zijn uitspraak over hypotheek en "morgen beginnen" was dus geen analyse, maar een beledigende versimpeling van een veld waarin veel professionals juist onder hoge druk, met registratie-eisen en inhoudelijke verantwoordelijkheid, dagelijks proberen te doen wat werkt. Overigens is het zijn eigen organisatie die vanwege de problemen op de arbeidsmarkt geijverd heeft om de strenge kwaliteitseisen af te zwakken en meerdere van zijn leden al lange tijd campagne voeren om te komen tot afschaffing van het SKJ.

Daarmee valt het morele fundament onder Aboutalebs tegenstelling grotendeels weg. Niet omdat commerciële prikkels nooit problematisch zouden zijn. Natuurlijk kunnen perverse financiële prikkels in zorgstelsels ernstige schade veroorzaken. Maar juist wie dat punt wil maken, moet bereid zijn de spiegel ook naar binnen te draaien. Dan moet je erkennen dat ook grote, gecertificeerde, niet op winst gerichte instellingen onderdeel zijn van de problemen. Dat falen in de jeugdzorg niet begint en eindigt bij eigendomsstructuren, maar ook samenhangt met cultuur, bestuurslogica, juridisering, handelingsverlegenheid, risicomijding, tunnelvisie, gebrek aan tegenspraak, reputatiemanagement en een hardnekkige reflex om de fouten van het systeem buiten zichzelf te leggen.

WRANG EN ONGELOOFWAARDIG

Het interview wordt wrang wanneer Aboutaleb spreekt over de kwaliteit van zijn eigen leden en de problemen vooral koppelt aan marktwerking en aanbieders buiten Jeugdzorg Nederland. Want wie kijkt naar de grote en terugkerende misstanden in de jeugdzorg, ziet vrijwel steeds dezelfde constante: het gaat om kinderen bij wie een kindbeschermingsmaatregel in beeld is, of is geweest. En waar een kindbeschermingsmaatregel wordt uitgevoerd, is per definitie een gecertificeerde instelling betrokken. De GI is immers de uitvoerder van die maatregel. En alle GI's zijn lid van.... Inderdaad Jeugdzorg Nederland. Dat betekent niet dat iedere misstand volledig door de GI wordt veroorzaakt, maar wel dat de kern van deze dossiers zich afspeelt binnen het domein van de eigen leden van Jeugdzorg Nederland. Juist daarom is het zo ongeloofwaardig om het beeld te schetsen dat de grote problemen vooral voortkomen uit de markt, uit commerciële aanbieders of uit partijen buiten de vereniging. De zwaarste zaken, de meest ingrijpende beslissingen en de dossiers met de grootste en langst doorwerkende schade voor kinderen en ouders bevinden zich juist daar waar zijn eigen leden aan zet zijn. Wie dat buiten beeld laat en tegelijk de rest van de sector moreel verdacht maakt, bedrijft geen eerlijke analyse, maar branchepolitieke afleiding. En dat is gewoon misleiding.

Precies die reflex is in het interview voortdurend hoorbaar. Aboutaleb zegt op meerdere momenten eigenlijk twee dingen tegelijk. Aan de ene kant erkent hij dat het “schandalig” is wat er misgaat. Aan de andere kant haast hij zich te zeggen dat Jeugdzorg Nederland daar niet over gaat. Het zijn andere aanbieders, een verhouding tussen gemeenten en aanbieders, een gevolg van wildgroei, privatisering en marktwerking. Anders gezegd: het is wel zijn sector, maar niet zijn verantwoordelijkheid. Hij spreekt namens het dragende deel van het stelsel, maar als het spannend wordt, verschuift de oorzaak van de misstanden ineens naar de buitenring.

Die combinatie is bestuurlijk onhoudbaar. Want wie de pretentie heeft de sector te vertegenwoordigen, kan niet tegelijk de aansprakelijkheid voor structurele ontsporingen afschuiven op iedereen buiten de eigen vereniging. Wie zegt dat zijn leden 80 procent van de jeugdzorg leveren, kan niet vervolgens doen alsof de onveiligheid, de geldverspilling en de ontsporing vooral bij die resterende 20 procent vandaan komen. Wie aanspraak maakt op beleidsmacht, publieke middelen en moreel leiderschap, zal ook de verantwoordelijkheid moeten aanvaarden voor de uitkomsten van het stelsel waarin men zelf de dominante positie inneemt.

Het interview wordt nog problematischer doordat Aboutaleb niet alleen aanbieders, maar ook professionals buiten zijn kring onder de bus gooit. In Nederland zijn naar schatting ruim 54.000 SKJ-geregistreerde professionals actief buiten de smalle kring van de door hem vertegenwoordigde leden. Als zijn eigen 120 leden ongeveer 8.000 geregistreerde medewerkers tellen en bijna 5.000 daarvan jeugdbeschermers zijn bij de 14 gecertificeerde instellingen, dan betekent dat automatisch dat het overgrote deel van de geregistreerde beroepsgroep buiten zijn directe vereniging werkzaam is. Dat zijn niet allemaal snelle jongens, cowboys of winstjagers. Dat zijn orthopedagogen, gedragswetenschappers, ambulante hulpverleners, systeemtherapeuten, pleegzorgwerkers, gezinscoaches, begeleiders, behandelaren en talloze anderen die dagelijks in ingewikkelde situaties proberen te doen wat wél werkt, vaak juist nadat grote instellingen of gecertificeerde partijen een gezin al door een traject van escalatie, formalistische beoordelingen of ingrijpende maatregelen hebben gehaald.

Het is dan ook volstrekt voorstelbaar dat juist uit die hoek de woede zo groot is. Want de impliciete boodschap van Aboutaleb is niet alleen dat die aanbieders deel van het probleem zijn, maar ook dat hun werk moreel verdacht is gemaakt. Terwijl veel van hen de ervaring hebben dat zij juist de rommel opruimen die ontstaat nadat gecertificeerde instellingen of grote organisaties vastgelopen dossiers hebben geproduceerd. Dat zij met de brokstukken verder moeten die overblijven na ondertoezichtstellingen, uithuisplaatsingen, mislukte plaatsingen, escalaties in gezinshuizen of beschadigende diagnostische en juridische trajecten. Dan komt zo’n interview niet over als leiderschap, maar als pure minachting voor een ieder die niet bij een organisatie is aangesloten bij Jeugdzorg Nederland. Dit is ook wat ik van meerdere jeugdprofessionals heb gehoord afgelopen week.

En daar zit nog een tweede politieke fout. In een sector die toch al onder extreme druk staat, is het buitengewoon onverstandig om de rest van het veld frontaal aan te vallen. Jeugdzorg functioneert niet als een afgesloten kasteel waarin één branchevereniging alles zelf kan. Gecertificeerde instellingen, gemeenten, kleine aanbieders, gespecialiseerde praktijken, pleegzorg, onderwijs, ggz, huisartsenzorg en informele netwerken zijn voortdurend van elkaar afhankelijk. Wie dan een groot deel van dat veld neerzet als besmet, vergiftigt de samenwerking waarop het stelsel dagelijks draait. Dat is geen bijzaak; dat is bestuurlijk zelfdestructief. Aboutaleb plaatst hier een extra mijn in het mijnenveld wat de jeugdzorg al is.

Dat geldt temeer omdat Aboutaleb intussen wel degelijk ook punten aansnijdt die op zichzelf hout snijden. Hij heeft gelijk dat het huidige stelsel te veel kinderen doorverwijst naar jeugdzorg. Dat één op de zeven kinderen jeugdhulp ontvangt, is moeilijk anders te duiden dan als teken van een ontspoord systeem. Hij heeft ook een punt als hij zegt dat er te veel jurisdisering en te veel risicomijding in het stelsel is geslopen. Zijn voorbeeld van een tante die haar nichtje wil opvangen en vervolgens door een wirwar van procedures, advocaten, rechters en jeugdbeschermingslogica buitenspel wordt gezet, raakt aan iets fundamenteels. De staat en de sector hebben in de afgelopen jaren een systeem opgetuigd dat vaak ingewikkelder, wantrouwender en ingrijpender is dan nodig. Netwerkoplossingen worden te vaak verdrongen door systeemoplossingen. Formaliteit verslaat gezond verstand. Controle verdringt menselijkheid.

HET VOORBEELD DAT ZIJN EIGEN VERHAAL OPBLAAST

Een bijzonder moment uit het interview is misschien wel het voorbeeld dat Aboutaleb zelf aanhaalt om te laten zien hoe ontspoord het jeugdzorgsysteem volgens hem is geraakt. Hij vertelt over een oud-medewerkster met wie hij, naar eigen zeggen, vijf kwartier sprak, waarvan drie kwartier huilend. Haar zus was overleden en had een dochter achtergelaten. De tante had beloofd voor haar nichtje te zorgen. Wat vervolgens volgt in zijn relaas, is een verhaal over rechters, advocaten, instanties, begeleide contactmomenten en een kind dat niet gewoon bij familie terechtkomt, maar in een formeel traject belandt waarin het systeem de regie overneemt en de natuurlijke netwerkoplossing verdringt. Aboutaleb gebruikt deze casus als illustratie van een jeugdzorg die te juridisch, te ingewikkeld en te wantrouwend is geworden.

Juist daarom is dit voorbeeld zo ontluisterend. Want wat hij hier beschrijft, speelt zich niet af in de vermeende buitenwereld van commerciële cowboys, snelle zorgondernemers of een ontspoorde zorgmarkt aan de randen van het stelsel. Dit is het dwangkader. Dit gaat over rechtsbescherming en daar waar de overheid in het kader van de wet en het EVRM en IVRK een rol heeft te spelen. Maar dit is ook het domein van de gecertificeerde instellingen, van jeugdbescherming, rechterlijke maatregelen en professionele regie. Met andere woorden: precies het terrein waarop de leden van Jeugdzorg Nederland niet langs de zijlijn staan, maar volledig in the lead zijn. Waar Aboutaleb elders in het interview probeert te suggereren dat de grote ontsporingen vooral buiten zijn vereniging liggen, voert hij hier juist een voorbeeld op dat blootlegt dat de hardste en meest ingrijpende systeemfouten zich bevinden in het hart van het domein van zijn eigen leden. Zijn leden ijveren het hardst om deze praktijk in stand te houden.

Daarmee wordt dit fragment meer dan alleen een aangrijpend verhaal; het wordt een onthullend moment. Want wie in een bijna propagandistisch pleidooi voor de eigen achterban een casus aanhaalt die juist laat zien hoe het binnen het gedwongen kader misgaat, levert geen bewijs van eigen gelijk, maar van eigen blindheid. Het voorbeeld dat Aboutaleb kiest om de ontsporing van het systeem aan te tonen, blaast onbedoeld zijn eigen frame op: niet de rand van de sector, maar de kern van zijn eigen ledenbestand blijkt hier het probleem. Juist dat maakt deze passage zo bizar, en tegelijk zo veelzeggend.

Ook zijn observatie dat de samenleving niet elk risico tot nul kan reduceren, is niet onzinnig. Juist in de jeugdzorg zien we een gevaarlijke neiging om na ieder schandaal de regels verder aan te draaien, alsof nieuwe protocollen en extra verantwoordingslagen vanzelf leiden tot betere bescherming van kinderen. In werkelijkheid leidt dat vaak tot meer papieren veiligheid, meer bureaucratie en minder professioneel vakmanschap. Over die reflex mag en moet gesproken worden.

Maar precies daar gaat het mis bij Aboutaleb. Want hij gebruikt deze terechte systeemkritiek niet om het veld in de volle breedte eerlijk tegen het licht te houden. Hij gebruikt haar om een selectieve conclusie te trekken. Het probleem is dan niet het stelsel als geheel, inclusief de dominante rol van grote gecertificeerde instellingen en gevestigde aanbieders. Nee, het probleem wordt vooral “de markt”, “de commercie”, “de wildgroei”, “de cowboys”. Dat maakt van een serieuze analyse een politiek frame.

En dat frame wordt nog dunner wanneer hij spreekt over “30.000 mensen in deze business” (het zijn er overigens ruim 60.000 – KtH), alsof de omvang van de beroepsgroep op zichzelf verdacht is. Of wanneer hij zegt dat we terug moeten naar de niveaus van het jaar 2000, alsof dat een beleidsmatig serieus ijkpunt is in plaats van een nostalgisch gebaar. Of wanneer hij vrijwel achteloos suggereert dat veel problematiek maar in het onderwijs moet worden opgelost. Achter zulke uitspraken schuilt geen fijnmazige analyse van oorzaken en gevolgen, maar vooral bestuurlijke grofmazigheid. Grote zinnen, weinig precisie.

Daarmee komt ook het karakter van het interview scherper in beeld. Dit was niet het optreden van iemand die de sector al diepgaand kent en vanuit kennis van de dagelijkse praktijk tot lastige conclusies komt. Dit was eerder het optreden van een bestuurder die in hoog tempo een publiek verhaal heeft omarmd dat hem door voorlichters en branchebelangen is aangereikt. Een verhaal dat politiek goed klinkt, eenvoudig uit te leggen is en prettig contrasteert: hier de goede, publieke, niet op winst gerichte instellingen; daar de ontspoorde markt.

Het is begrijpelijk als communicatiestrategie. Het is alleen niet geloofwaardig als analyse. En het zeker niet helpen om de problemen in de jeugdzorg op te lossen.

ZELFS BEKENDEN ZIEN DAT DIT STRATEGISCH MISGAAT

Alsof die inhoudelijke misser nog niet ernstig genoeg is, liet ook de bestuurlijke reactie uit zijn eigen omgeving zien hoe onverstandig dit optreden was. Die indruk wordt nog versterkt door de reactie van een wethouder die Aboutaleb goed kent en zijn optreden als "uitermate onverstandig" typeerde. Juist in een sector die al onder hoogspanning staat, is het volgens deze bestuurder onverstandig om de rest van het veld tegen je in het harnas te jagen. Dat oordeel snijdt hout. Want wat in het interview zichtbaar werd, was niet het optreden van een voorzitter die de sector bijeenbrengt, maar van een bestuurder die zich gedraagt alsof hij nog altijd burgemeester of topman van een multinational is: van bovenaf, strak in de boodschap en ogenschijnlijk overtuigd van zijn eigen regie.

Maar jeugdzorg laat zich niet leiden met grote oneliners en keurige tegenstellingen tussen goede en foute partijen. Daarvoor is het veld te complex en de schade die het toebrengt in de levens van kinderen en gezinnen te groot. De observatie van de wethouder dat Aboutaleb vooral het verhaal van zijn voorlichters en leden lijkt op te lezen, raakt daarom aan een pijnlijk punt. Want precies dat is wat in het interview voelbaar wordt: niet iemand die diep in de weerbarstige werkelijkheid van de sector is gedoken, maar iemand die een ingestudeerd brancheverhaal reproduceert, zonder te beseffen hoe dun dat verhaal wordt zodra de feiten, de recente misstanden en de positie van zijn eigen leden eraan worden gelegd. Dat maakt zijn zichtbaarheid niet tot een kracht, maar tot een risico: hoe vaker hij spreekt, hoe duidelijker wordt dat deze rol hem vooralsnog slecht past.

Juist daarom zal dit interview vermoedelijk nog een staart krijgen. Niet alleen omdat aanbieders buiten Jeugdzorg Nederland zich aangevallen voelen, maar ook omdat gemeenten, wethouders, advocaten, ouders en professionals nu opnieuw bevestigd zien wat zij al langer ervaren: wanneer de druk oploopt, wanneer misstanden aan het licht komen, wanneer de legitimiteit van het stelsel onder vuur ligt, dan zoeken de grote spelers de oorzaak vooral buiten zichzelf. De markt krijgt de schuld, de gemeente krijgt de schuld, ouders krijgen de schuld, advocaten krijgen de schuld, de samenleving is te risicomidend, de wetgever te streng, de media te kritisch. Alles en iedereen passeert, behalve de fundamentele vraag wat de grote, gevestigde, gecertificeerde en zwaar gefinancierde instellingen zelf hebben gedaan om deze sector veiliger, menselijker en effectiever te maken.

En daar zit de echte pijn van dit interview. Niet dat Aboutaleb te scherp was. De jeugdzorg heeft juist behoefte aan scherpe analyse. Niet dat hij de markt benoemt. Ook commerciële prikkels verdienen harde kritiek. De pijn zit erin dat hij de sector niet als geheel onder ogen wil zien. Dat hij doet alsof de ontsporing van de jeugdzorg in hoge mate buiten zijn leden om heeft plaatsgevonden, terwijl juist zijn leden het hart van het stelsel vormen. Dat hij moreel onderscheid suggereert waar feitelijk vooral sprake is van machtsverschil. En dat hij daarmee precies doet wat deze sector al zo lang verlamt: praten over het systeem zonder werkelijk te erkennen hoezeer het eigen kamp daarvan profiteert en eraan heeft bijgedragen.

Wie de jeugdzorg echt wil hervormen, zal het verhaal precies om moeten draaien. Niet: de buitenwereld heeft onze mooie sector besmet. Maar: de sector als geheel, en in het bijzonder de dominante spelers daarin, zullen moeten erkennen dat de problemen niet kunnen worden opgelost zolang men blijft denken in reputatiebescherming, branchebelang en morele zelfrechtvaardiging. Pas als ook de grote gecertificeerde instellingen, de brancheorganisaties en hun bestuurders bereid zijn de eigen rol even hard te analyseren als die van anderen, ontstaat ruimte voor werkelijk herstel.

Tot die tijd blijft het bij interviews als dat van zondag. Klinkend, ferm, bestuurlijk, quotable. Maar onder de oppervlakte vooral wat het in de ogen van velen inmiddels is geworden: krokodillentranen van een monopolist die zichzelf nog steeds als slachtoffer presenteert.

Sinds zijn aantreden heeft Aboutaleb als voorzitter van Jeugdzorg Nederland nog nauwelijks de indruk gewekt dat hij werkelijk grip heeft op de sector waarvoor hij zegt te spreken. Wat zichtbaar wordt, is geen voorzitter die met gezag, kennis van zaken en onafhankelijk oordeel de problemen benoemt, maar iemand die blind vaart op de informatie en framing van een organisatie die al jaren onder druk staat, structureel met ernstige misstanden wordt geconfronteerd en daarop zelden met echte zelfreflectie reageert. Steeds opnieuw klinkt hetzelfde verdedigingsrefrein: ja, er gaat veel mis, maar er gaat ook veel goed. Juist die cultuur van bagatelliseren, vertragen en afschuiven houdt de crisis in stand. Dat Aboutaleb bij zijn aantreden al aangaf niet sneller te kunnen dan bestuur en leden mee willen komen, bleek geen terloopse disclaimer, maar een accurate voorspelling van zijn voorzitterschap: niet de voorzitter zet de koers uit, maar de bestaande cultuur bepaalt zijn bewegingsruimte.

In plaats van daartegenin te gaan, is Aboutaleb er in enkele maanden tijd zelf er een uitdrager van geworden. En dat is misschien wel zijn grootste mislukking. Want waar binnen Jeugdzorg Nederland al langer wordt gemopperd over de te dominante invloed van de sectie jeugdbescherming en de 14 gecertificeerde instellingen, heeft hij juist laten zien hoezeer die logica het totale verhaal van de branche bepaalt. De grootste problemen zitten in het gedwongen kader, de fouten daar werken een leven lang door voor kinderen en ouders, en toch blijft juist dát deel van de sector de toon zetten voor het beleid, het imago en de verdedigingslinie van de hele vereniging. Aboutaleb heeft die scheefgroei niet gecorrigeerd, maar bevestigd. Daarmee oogt hij niet als de krachtige bestuurder die orde op zaken komt stellen, maar als een tandeloze tijger, verkleed als een schildpad: veel statuur, veel woorden, maar gevangen in precies dezelfde traagheid, defensiviteit en systeemblindheid die de jeugdzorg al jaren verlammen.

MAKEN WE JEUGDZORG NEDERLAND NIET TE BELANGRIJK?

*Misschien is dat wel de vraag die inmiddels eindelijk eens hardop gesteld moet worden: **maken politiek en media Jeugdzorg Nederland niet veel te groot en veel te belangrijk?** Formeel is Jeugdzorg Nederland de branchevereniging voor organisaties die jeugdhulp, jeugdbescherming en/of jeugdreclassering bieden. Op de eigen website spreekt de vereniging over **meer dan 100 leden**. Tegelijk is ook helder dat gecertificeerde instellingen een eigen, wettelijk afgebakende rol hebben: zij voeren kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering uit. Jeugdhulp kan daarnaast door andere aanbieders worden geleverd. Met andere woorden: zelfs in de formele werkelijkheid is Jeugdzorg Nederland niet één op één gelijk aan “de jeugdzorg”. Het is een vereniging van een deel van het veld, niet de belichaming van het hele veld.*

Juist daarom wringt de naam ook steeds meer. “Jeugdzorg Nederland” klinkt als de vanzelfsprekende spreekbuis van alles en iedereen in de sector, terwijl daaronder in werkelijkheid heel verschillende werelden schuilgaan: vrijwillige hulp, informele hulp, specialistische jeugdhulp, gesloten jeugdhulp, jeugdbescherming, jeugdreclassering, kleinschalige aanbieders, zelfstandige professionals en nog veel meer. Zeker waar gecertificeerde instellingen in juridische zin geen algemene jeugdhulp leveren, maar de uitvoering van dwangmaatregelen en jeugdreclassering doen, wordt het problematisch als de buitenwereld die vereniging toch blijft behandelen als dé stem van de hele sector. Dan worden de logica, belangen en reflexen van het gedwongen kader te gemakkelijk gepresenteerd als de logica, belangen en reflexen van alle jeugdzorg. Dat is niet alleen onnauwkeurig, maar ook bestuurlijk schadelijk.

*Daarom is het tijd voor een correctie. Niet omdat Jeugdzorg Nederland geen bestaansrecht heeft, maar omdat zij te lang een **onevenredig spreekmonopolie** heeft gekregen. Kamerleden, journalisten, gemeenten en talkshows zouden moeten ophouden haar automatisch als eerste, grootste en bijna enige stem van “de jeugdzorg” op te voeren. Wie serieus wil begrijpen wat er in deze sector speelt, zal ook andere stemmen moeten organiseren: aanbieders buiten het gedwongen kader, beroepsgroepen, wetenschappers, ervaringsdeskundigen, onderwijs en desnoods nieuwe, afzonderlijke brancheorganisaties voor delen van het veld die nu ondergesneeuwd raken. Want zolang “Jeugdzorg Nederland” als vanzelfsprekende totaalstem wordt*

behandeld, blijft een deelbelang zich voordoen als het algemeen belang. En misschien is dat inmiddels wel een van de hardnekkigste problemen van de sector zelf.